

Natuurbescherming in Nederland

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Natura 2000	4
2. Ecologische Hoofdstructuur	6
3. Nationale Parken	8
4. Nationale Landschappen	10
5. Soortenbescherming	12
6. Natuurwetgeving	13
Tot slot	15
Colofon	16

Inleiding

Natuur heeft een belangrijke plek in Nederland. De natuur is een schatkamer van soorten en ecosystemen. Het is echter niet alleen een thuis voor planten en dieren: natuurgebieden zijn bij uitstek geschikt om rust, ruimte en stilte te ervaren. Jaarlijks trekken dan ook veel mensen de natuur in, bijvoorbeeld om te wandelen of fietsen. Maar de natuur biedt ook andere voordelen. Zo levert het bos bijvoorbeeld hout voor onze meubels en zuiveren bomen de lucht die we inademen. Natuur is dus van levensbelang voor planten, dieren en mensen. Daarom zet het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) zich in voor de bescherming en verdere ontwikkeling van de natuur. Deze brochure laat zien hoe LNV dat in de praktijk doet.

Er is en wordt veel geregeld om de natuur in Nederland te beschermen. Een belangrijk instrument is de aanwijzing van verschillende beschermde natuurgebieden. Gebieden die waardevol zijn voor Europa zijn benoemd tot Natura 2000-gebieden. Verder zijn er gebieden die speciaal voor Nederland belangrijk zijn, de zogenaamde Beschermde Natuurmonumenten. De grotere natuurgebieden van Nederland, met vaak een belangrijke recreatieve functie, zijn de Nationale Parken. Om van de natuur in Nederland weer een goed functionerend geheel te maken, worden al deze natuurgebieden vergroot en met elkaar

verbonden tot een ecologisch netwerk: de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Tot slot heeft Nederland Nationale Landschappen aangewezen. Dit zijn landschappen die vanwege hun bijzondere landschappelijke, natuurlijke en recreatieve kwaliteiten worden beschermd.

Binnen de natuurbescherming in Nederland wordt onderscheid gemaakt tussen bescherming van gebieden en van soorten (planten en dieren). De precieze bescherming van gebieden is geregeld via de Natuurbeschermingswet 1998 of via bestemmingsplannen van de gemeenten. In bestemmingsplannen is vastgelegd welke functie (bestemming) een bepaald gebied heeft en welke activiteiten daar mogen plaatsvinden. De soortenbescherming wordt geregeld via de Flora- en faunawet en via actieve soortenbescherming zoals beschermingsplannen voor soorten en de Rode lijsten.

Deze brochure laat zien wat het belang is van elk natuurbeschermings-instrument.

1. Natura 2000

Natura 2000 is het grootste initiatief op het gebied van natuurbescherming in Europa. Het is een samenhangend, Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Het netwerk wordt gerealiseerd door bijdragen van alle lidstaten van de Europese Unie. Behoud en herstel van de biodiversiteit in de Europese Unie is het doel. De Natura 2000-gebieden worden aangewezen op basis van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. De totale oppervlakte van Nederlandse natuurgebieden dat valt onder Natura 2000 is op het land circa 330.000 hectare en op het water (o.a. Waddenzee, IJsselmeer en Delta) circa 770.000 hectare.

De Nederlandse Natura 2000-gebieden vormen een essentiële schakel in de internationale vliegroutes van vele soorten trekvogels. Lepelaars, ganzen en bijvoorbeeld steltlopers zijn mede afhankelijk van Nederlandse leef-, broed- en voedselgebieden. Voor een aantal planten- en diersoorten heeft Nederland een grote internationale verantwoordelijkheid. Een voorbeeld hiervan is een ondersoort van de noordse woelmuis. Deze komt alleen in Nederland voor en leeft in vochtige tot uitgesproken natte vegetaties in laagveen- en kleigebieden. Haar achteruitgang in deze gebieden is alarmerend. Voor het overleven van deze ondersoort zijn onder meer Natura 2000-gebieden Groote Wielen in Friesland en het IJperveld in Noord-Holland belangrijk. Daarnaast zijn Nederlandse gebieden zoals de

Waddenzee en de duinen van internationaal belang. Een groot en redelijk onge-rept deel van deze natuurtypen komt namelijk bij ons voor. Daarom zijn ze aangewezen als Natura 2000-gebieden.

Bijdrage aan natuurbescherming

Concreet streeft de Europese Unie ernaar om de achteruitgang van de biodiversiteit in 2010 te stoppen. Het realiseren van Natura 2000 is hiervoor een belangrijk instrument. Natura 2000-gebieden in Nederland worden formeel aangewezen door de Minister van LNV. De natuurwaarden in deze gebieden worden vervolgens strikt beschermd door zowel hun wettelijke bescherming als door een uitgebalanceerd pakket beheersmaatregelen. De beheersmaatregelen zijn gericht op het behoud, herstel en ontwikkeling van de aanwezige natuurtypen en leefgebieden van soorten. Op deze manier blijven de schatten van de natuur bewaard voor toekomstige generaties.

Natura2000 in Nederland

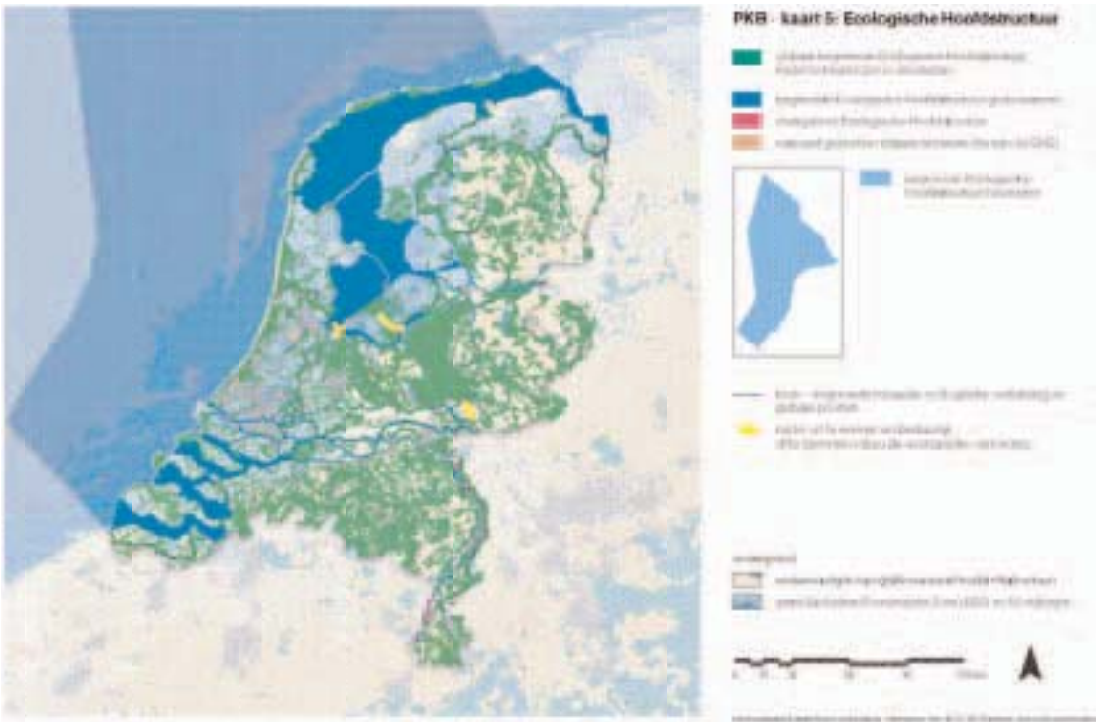
2. De Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

Door ruimtelijke ontwikkelingen zoals woningbouw en infrastructuur is in het verleden veel natuur verloren gegaan en zijn natuurgebieden versnipperd geraakt. Daarom heeft het Ministerie van LNV in 1990 de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) geïntroduceerd. Met de EHS worden natuurgebieden in Nederland vergroot en weer met elkaar verbonden tot een samenhangend netwerk. Veel Nederlandse Natura 2000-gebieden maken bijvoorbeeld deel uit van dit netwerk. Concreet wordt ernaar gestreefd om in 2018 circa 728.500 hectare aan EHS gerealiseerd te hebben. Dat is zo'n 20% van het landoppervlak van Nederland. Daarbij komen dan nog eens de ruim zes miljoen hectare natte natuur: meren, rivieren, zeearmen en de Nederlandse delen van de Noordzee en de Waddenzee.

Het beschermen van Nederlandse natuurgebieden alleen, is niet voldoende voor het behoud van de natuur en daarom is de EHS belangrijk. Soorten hebben niet alleen een leefgebied nodig dat groot genoeg is: om de populaties gezond en veerkrachtig te houden moeten ze zich ook kunnen verplaatsen tussen de verschillende leefgebieden. De EHS geeft soorten uitwijkmogelijkheden als de omstandigheden in een natuurgebied (tijdelijk) verslechteren door bijvoorbeeld de verwachte klimaatverandering. Verder zijn de verbindingen tussen gebieden gunstig voor de

uitwisseling van dieren tussen populaties. Dat is goed voor de gezondheid van deze soorten.

De EHS is opgebouwd uit bestaande gebieden zoals de Veluwe en de Biesbosch, en wordt aangevuld met de ontwikkeling van nieuwe natuur. Daarbij wordt erop gelet dat er variatie bestaat in de verschillende typen natuur (duinen, heide, moeras, bos). Het verbinden van natuurgebieden wordt gerealiseerd door het aanleggen van robuuste verbindingen en ecoducten. Om barrières zoals wegen, spoorwegen en kanalen te passeren, worden faunapassages aangelegd. De EHS wordt gerealiseerd in samenwerking met provincies, gemeenten, natuurbeschermingsorganisaties, maatschappelijke organisaties, boeren en particulieren.

Bijdrage aan natuurbescherming

Het doel van de EHS is behoud, herstel en ontwikkeling van belangrijke eco-systemen in Nederland. Natuurgebieden worden vergroot en met elkaar verbonden, zodat soorten zich tussen verschillende leefgebieden kunnen verplaatsen. Het is in de toekomst zelfs de bedoeling dat bijvoorbeeld edelherten vanaf de Oostvaardersplassen via de Veluwe naar Duitsland kunnen lopen. Naast het verbinden van droge natuurgebieden, zorgt de EHS ervoor dat natte natuurgebieden met elkaar worden verbonden en aansluiten op internationale gebieden. Dit is bijvoorbeeld belangrijk voor een vogelsoort als de roerdomp. Daarnaast is er in de natuurgebieden volop ruimte voor

recreatie. De EHS bestaat daarom uit gevarieerde natuur om te beschermen en om van te genieten.

3. Nationale Parken

Nederland heeft twintig Nationale Parken. Een Nationaal Park is een aangesloten gebied met een oppervlakte van ten minste 1.000 hectare. De parken zijn geselecteerd omdat ze voor Nederland bijzondere natuur herbergen. Eén van de bijzonderheden van Nationaal Park Dwingelerveld bijvoorbeeld, is de uitgestrektheid van de heide. In weinig streken komt de heide relatief nog zo gaaf en in zo'n omvang voor. Nationaal Park Oosterschelde is een indrukwekkend watergebied. Het is van waarde voor grote aantallen vogels en vogelsoorten die hier rusten en voedsel vinden. Verder heeft het park een rijke onderwaterflora- en fauna en zijn de getijdenbewegingen nog redelijk ongestoord. Dit levert een dynamisch landschap op dat, zeker in Europa, zeer zeldzaam is. Gezien de waardevolle natuur in de Nationale Parken is het niet vreemd dat ze bijna allemaal onderdeel zijn van Natura 2000 en/of tot de Ecologische Hoofdstructuur behoren.

In onze Nationale Parken kunt u heerlijk ontspannen en genieten van rust, ruimte en schoonheid. De parken kennen volop voorzieningen zoals wandel- en fietspaden, observatiehutten en informatiepanelen. De meeste parken hebben ook een route die geschikt is voor minder validen. Elk Nationaal Park heeft bovendien een bezoekerscentrum van waaruit educatieve activiteiten worden georganiseerd en waar bezoekers informatie kunnen krijgen over bijvoorbeeld de achtergronden van het natuurbeheer,

de invloed van de mens op de natuur en het nut van natuurbehoud. Een bezoekerscentrum vormt meestal het vertrekpunt voor natuurwandelingen en begeleide excursies. Er wordt veel aandacht besteed aan voorlichting en natuur- en milieueducatie.

Daarnaast wordt er in de Nationale Parken veel onderzoek gedaan dat wordt gebruikt voor het beheer en de inrichting van de parken. Het gaat dan om onderzoek naar bijvoorbeeld de invloed van recreatie op de natuur en de effecten van beheersmaatregelen. Het beheer van de Nationale Parken wordt vastgesteld in een intensieve samenwerking tussen eigenaren, beheerders en andere betrokkenen. Tussen de parken vindt samenwerking en afstemming plaats via het Samenwerkingsverband Nationale Parken. Het Ministerie van LNV is verantwoordelijk voor het functioneren van het Nederlandse Nationale Parkenstelsel als geheel.

Heerlijk genieten en leren van de natuur op de Veluwe

Bijdrage aan natuurbescherming

De Nationale Parken staan voor een hoogwaardig aanbod van natuur, voorzieningen en activiteiten. Door de combinatie van natuurschoon en goede mogelijkheden voor recreatie en educatie, ontvangen veel parken meer dan een miljoen bezoekers per jaar.

Nationale Parken vormen daarmee een belangrijke brug tussen de natuur als abstract begrip en de mogelijkheid om natuur zelf te beleven. Dat kan leiden tot een grotere waardering van de natuur en draagvlak voor het natuurbeleid.

4. Nationale Landschappen

Nederland is rijk aan landschappen die waardevol zijn door hun cultuurhistorische, natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten. Deze landschappelijke kwaliteit zorgt voor een aantrekkelijke omgeving om te wonen, werken en recreëren. Om waardevolle gebieden te beschermen, heeft het Ministerie van LNV (in samenwerking met het Ministerie van VROM*) de twintig meest unieke of kenmerkende landschappen aangewezen als Nationaal Landschap: 800.000 hectare in totaal, waarvan ongeveer 600.000 hectare landelijk gebied. Behoud, beheer en versterking van landschap, natuur, cultuurhistorie en recreatieve waarden staan er voorop. Voorbeelden van Nationale Landschappen zijn het Groene Hart, het Heuvel-land en het Rivierengebied.

Nationale Landschappen zijn geen beschermde natuurgebieden zoals de Nationale Parken, want in de landschappen wordt gewoon en gewerkt. Ruimtelijke ontwikkelingen blijven mogelijk. Uitgangspunt is wel dat de belangrijkste landschappelijke kwaliteiten niet mogen worden aangetast. Woningbouw is bijvoorbeeld alleen toegestaan voor de eigen bevolkingsgroei. Verder betaalt de overheid mee aan het onderhoud en beheer van het landschap en aan projecten die het landschappelijke karakter versterken. De ruimtelijke ontwikkelingen in de Nationale Landschappen worden begeleid, zodat er een goed evenwicht ontstaat tussen ecologie, economie, leefbaarheid en

schoonheid.

Bijdrage aan natuurbescherming

In oppervlakte zijn de landschappen vergelijkbaar met de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Binnen de Nationale Landschappen liggen natuurgebieden, die met elkaar verbonden zijn via elementen zoals hagen, singels en beken die kenmerkend zijn voor een landschap. Dit netwerk heeft een hoge natuurwaarde en vormt daarmee een waardevolle aanvulling op de EHS. Een aantal Nationale Landschappen kenmerkt zich door openheid en vergezichten. Deze openheid is van levensbelang voor vele weidevogels. Verder is bescherming van de landschappen belangrijk voor plant- en diersoorten, die in sterke mate afhankelijk zijn van cultuurlandschappen.

*Het Ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM)

Nationaal Landschap Heuvelland in Zuid- Limburg

5. Soortenbescherming

Ondanks de aanwijzing van beschermde gebieden kunnen sommige planten en dieren in ons land slechts met moeite overleven. Ook wettelijke bescherming via de Flora- en faunawet is niet genoeg voor het behoud van deze plant- en diersoorten. Daarom zijn aanvullende maatregelen nodig. Soortenbeschermingsplannen en Rode lijsten zijn voorbeelden van actieve bescherming.

In een soortenbeschermingsplan staan concrete acties beschreven om het leefgebied en leefomstandigheden van een soort te verbeteren. Het doel van zo'n plan is herstel en duurzaam behoud van een soort of soortengroep in Nederland. De looptijd van een soortenbeschermingsplan is vijf jaar. De provincies zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de plannen. Momenteel zijn 15 soortenbeschermingsplannen in uitvoering. Voor (een ondersoort van) de noordse woelmuis, ook beschermd in het kader van Natura 2000, is bijvoorbeeld een beschermingsplan opgesteld.

Een Rode Lijst bevat een overzicht van soorten die uit Nederland zijn verdwenen of dreigen te verdwijnen. Dit wordt bepaald op basis van zeldzaamheid en/of negatieve trend. De mate van bedreiging is verdeeld over de volgende categorieën: verdwenen uit Nederland, ernstig bedreigd, bedreigd, kwetsbaar, gevoelig. De lijsten worden periodiek vastgesteld door de minister van LNV. Rode lijsten hebben geen juridische sta-

tus. Plaatsing op de lijst betekent daarom niet automatisch dat de soort beschermd is. Daarvoor is opname van de soort in de Flora- en faunawet nodig. Er is onder andere een Rode lijst voor zoogdieren, voor vogels, voor reptielen, voor bijen en voor libellen.

Bijdrage aan natuurbescherming

Concrete maatregelen voor de bescherming van soorten zorgen ervoor dat bedreigde plant- en diersoorten in Nederland behouden blijven. Het natuurbeleid moet ertoe leiden dat er in 2020 voor alle soorten en populaties, die in 1982 van nature in Nederland voorkwamen, de juiste condities voor duurzaam behoud aanwezig zijn. De Rode lijsten hebben een belangrijke signaleringsfunctie. Ze geven namelijk aan hoe goed of slecht het met een soort gaat. Op basis daarvan worden eventueel extra maatregelen getroffen om de soort te beschermen. Zo draagt specifieke soortenbescherming bij aan het behoud van biodiversiteit in Nederland.

6. Natuurwetgeving

De belangrijkste wetten voor natuurbescherming in Nederland zijn de Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en faunawet. Beide wetten kunt u zien als een Nederlandse vertaling van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. De verplichtingen voor bescherming van natuurgebieden zijn overgenomen door de Natuurbeschermingswet 1998, terwijl de Flora- en faunawet zich richt op de bescherming van planten en dieren.

Natuurbeschermingswet 1998

De Natuurbeschermingswet 1998 regelt de bescherming van natuurgebieden in Nederland. Daarnaast regelt deze wet de aanwijzing van natuurgebieden die van nationaal of internationaal belang zijn: Beschermde Natuurmonumenten en Natura 2000-gebieden. De Natuurbeschermingswet 1998 bepaalt vervolgens wat er wél en niet mag in deze beschermde natuurgebieden.

Activiteiten die negatieve gevolgen voor de natuurwaarden kunnen hebben (zoals uitbreiding van een camping of bouwactiviteiten in of nabij een beschermd gebied), mogen bijvoorbeeld niet plaatsvinden zonder vergunning. Verder is iedereen verplicht om zorgvuldig om te gaan met natuurgebieden (zorgplicht). Handelingen die een natuurgebied kunnen beschadigen moeten achterwege worden gelaten. Het is bijvoorbeeld niet toegestaan om te roken in een gebied dat extra brandgevoelig is door een periode van droogte, omdat anders het gevaar bestaat dat de

natuur door brand verloren gaat.

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet beschermt plant- en diersoorten in de beschermde natuurgebieden en daarbuiten. Ongeveer 500 soorten in Nederland vallen onder de bescherming van deze wet. In de praktijk komt het erop neer dat beschermde planten en dieren zoveel mogelijk met rust gelaten moeten worden. Het is bijvoorbeeld niet toegestaan om planten te plukken of uit te steken en dieren te doden, vangen of verstoren. Het doel van de Flora- en faunawet is het behoud van plant- en diersoorten die in het wild voorkomen. De wet beschouwt alle dieren en planten als waardevol en mensen moeten daar zorgvuldig mee omgaan (zorgplicht). Handelingen waarvan iemand weet of kan vermoeden dat ze schadelijk zijn voor soorten of hun directe leefomgeving moeten achterwege worden gelaten. Zo mag een niet-aangelijnde hond in het veld bijvoorbeeld geen dieren opsproten of verwonden.

Andere wetten

Naast de Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en faunawet, kent Nederland de Natuurschoonwet 1928 en de Boswet. De Natuurschoonwet 1928 voorkomt dat het eigendom van landgoederen versnipperd raakt en dat het natuurschoon van landgoederen wordt aangetast. De Boswet beschermt bossen en andere terreinen met veel bomen, zodat de Nederlandse bossen in stand

blijven en waar mogelijk worden uitgebreid. Daarnaast wordt natuurbescherming vaak gerealiseerd via de ruimtelijke ordening.

Bestemmingsplannen van gemeenten moeten bijvoorbeeld rekening houden met beschermde natuurgebieden en het beheer van de waardevolle Nationale Landschappen is geregeld via de Nota Ruimte.

Tot slot

Natura 2000, de Ecologische Hoofdstructuur, Nationale Parken, Nationale Landschappen, soortenbescherming en natuurwetgeving zijn allemaal belangrijke instrumenten voor het behoud, het herstel en de versterking van natuurwaarden. Welk instrument de juiste bescherming biedt is afhankelijk van de situatie. In het ene geval is het beschermen van gebieden de beste manier, maar in een ander geval kunnen planten en diersoorten bijvoorbeeld beter direct worden beschermd.

Voor het bereiken van een duurzame bescherming van waardevolle natuurgebieden en landschappen moet natuur in andere aandachtsvelden van de overheid meewegen. Binnen de ontwikkeling van het platteland, de ruimtelijke ordening en het milieubeleid wordt ook rekening gehouden met de belangen van natuurgebieden en landschappen. Zo zijn goede water- en milieuecondities noodzakelijk voor het behoud en herstel van de natuur. Daarnaast kunnen agrariërs bijvoorbeeld via subsidie-regelingen een bijdrage leveren aan de natuurontwikkeling op het platteland. Al deze bijdragen vanuit verschillende beleidsvelden, vormen samen een stevige basis voor de bescherming en verdere ontwikkeling van de natuur.

Voor de bescherming van natuur zijn regels nodig, maar dat betekent niet dat natuurgebieden worden afgesloten voor de mens. Integendeel. Waar mogelijk, zijn natuurgebieden toegan-

kelijk gemaakt voor het publiek. Want de natuur is er ook voor de mens. Die kan er ontspannen en genieten van rust, ruimte en schoonheid.

Meer informatie

Voor meer informatie over natuurbescherming en natuurwetgeving in Nederland kunt u terecht op de website van het Ministerie van LNV (www.minlnv.nl).

Meer informatie over de verschillende Nationale Parken kunt u vinden op www.nationaalpark.nl.

Colofon

Uitgave: Ministerie van LNV,
Postbus 20401,
2500 EK Den Haag

Redactie: Directie Natuur

Fotografie: Kina

Productie: IFZ bedrijfsuitgeverij

Vormgeving: Trossen Los^o Rotterdam

Drukwerk: Zwaan Printmedia

September 2005

Meer informatie:
Infotiek (070-3784062)